

CHOI CHỮ

I – THẾ NÀO LÀ CHOI CHỮ ?

Đọc bài ca dao sau đây và trả lời câu hỏi.

Bà già đi chợ Cầu ĐÔng,
Bói xem một quẻ lấy chồng lợi chăng ?
Thầy bói xem quẻ nói rằng :
Lợi thì có lợi nhưng răng không còn.

Câu hỏi :

1. Em có nhận xét gì về nghĩa của các từ *lợi* trong bài ca dao này ?
2. Việc sử dụng từ *lợi* ở câu cuối của bài ca dao là dựa vào hiện tượng gì của từ ngữ ?
3. Việc sử dụng từ *lợi* như trên có tác dụng gì ?

Ghi nhớ

Chơi chữ là lợi dụng đặc sắc về âm, về nghĩa của từ ngữ để tạo sắc thái dí dỏm, hài hước,... làm câu văn hấp dẫn và thú vị.

II – CÁC LỐI CHƠI CHỮ

Ngoài lối chơi chữ như đã dẫn ở mục I, còn những lối chơi chữ khác. Em hãy chỉ rõ lối chơi chữ trong các câu dưới đây :

- (1) *Sánh với Na-va "ranh tướng" Pháp
Tiếng tăm nồng nặc ở Đông Dương.*

(Tú Mõ)

- (2) *Mênh mông muôn mẫu một màu mưa
Mỗi mắt miên man mãi mịt mờ.*

(Tú Mõ)

- (3) *Con cá đói bỏ trong côi đá,
Con mèo cái nằm trên mái kèo,
Trách cha mẹ em nghèo, anh nỡ phụ duyên em.*

(Ca dao)

- (4) *Ngọt thơm sau lớp vỏ gai,
Quả ngon lớn mãi cho ai đẹp lòng.
Mời cô mời bác ăn cùng,
Sầu riêng mà hoá vui chung trăm nhà.*

(Phạm Hổ)

Ghi nhớ

- Các lối chơi chữ thường gặp là :
 - Dùng từ ngữ đồng âm ;
 - Dùng lối nói trại âm (gần âm) ;
 - Dùng cách điệp âm ;
 - Dùng lối nói lái ;
 - Dùng từ ngữ trái nghĩa, đồng nghĩa, gần nghĩa.
- Chơi chữ được sử dụng trong cuộc sống thường ngày, trong văn thơ, đặc biệt là trong thơ văn trào phúng, trong câu đố, câu đố, ...

III – LUYỆN TẬP

1. Đọc bài thơ dưới đây và cho biết tác giả đã dùng những từ ngữ nào để chơi chữ.

*Chẳng phải liu liu vẫn giống nhà,
Rắn đầu biếng học chẳng ai tha.
Thẹn đèn hổ lửa đau lòng mẹ,
Nay thét mai gầm rất cổ cha.
Ráo mép chỉ quen tuồng nói dối,
Lần lưng cam chịu dâu roi tra.
Từ nay Trâu Lô^(a) chăm nghề học,
Kéo hổ mang danh tiếng thế gia.*

(Lê Quý Đôn)

2. Mỗi câu sau đây có những tiếng nào chỉ các sự vật gần gũi nhau ? Cách nói này có phải là chơi chữ không ?

- *Trời mưa đất thịt trơn như mỡ, dò đến hàng nem chả muốn ăn.*
- *Bà đồ Nú, đi vông đòn tre, đến khóm trúc, thở dài hi hóp.*

(a) *Trâu, Lô* là tên nước, quê hương của Mạnh Tử và Khổng Tử.

3. Sưu tầm một số cách chơi chữ trong sách báo (Báo Hoa học trò, Thiếu niên Tiền phong, Văn nghệ,...).

4.* Năm 1946, bà Hằng Phương biếu Bác Hồ một gói cam, Bác Hồ đã làm một bài thơ tỏ lòng cảm ơn như sau :

*Cảm ơn bà biếu gói cam,
Nhận thì không đúng, từ làm sao đây ?
Ăn quả nhớ kẻ trồng cây,
Phải chăng khổ tận đến ngày cam lai ?*

Trong bài thơ này, Bác Hồ đã dùng lối chơi chữ như thế nào ?

ĐỌC THÊM

Một hôm Trạng Quỳnh dâng lên chúa Trịnh một lọ thức ăn, bên ngoài có ghi hai chữ *đại phong*. Chúa không hiểu là món gì, hỏi Quỳnh, Quỳnh trả lời :

– *Bẩm, đại phong là gió to, gió to thì đổ chùa, đổ chùa thì tượng lo, tượng lo là lọ tương.*

(Theo Lê Trung Hoa – Hồ Lê, *Thú chơi chữ*)